

מילואים

א. בענין מעלית שבת

המשך לשער עשירי - סימן ב'

- א. סיבת פרסום היתר השימוש במעלית שבת תשצט
- ב. מעשה רב אודות שימוש במעלית שבת
לצורך קיום מצוה דאורייתא תשצט
- ג. היתר השימוש במעלית שבת שבפיקוח תת
- ד. היתר השימוש הוא משורת הדין תתא

ב. בענין עגלת נכים

המשך לשער עשירי

סימן י"ד בענין השימוש בעגלת נכים חשמלית בשבת תתב

מילואים בענין מעלית שבת¹

אוצר התורה

003467708

א.

סיבת פרסום היתר השימוש במעלית שבת

מלהשתמש במעליות בשבת ויו"ט, ובאם יסברו שיש בכך צד של חילול שבת, הרי שיבואו ח"ו מתוך כך לעשות דברים אסורים נוספים במלאכות שבת דאורייתא ממש מאותו זלזול שזלזלו בהשתמשותם במעלית. ולכן אמר רבינו זצ"ל שיש לברר היטב ואם אכן זה מותר יש לפרסם ברבים שמותר.

בנו של רבינו זצ"ל, יבדלחטו"א הגאון רבי אברהם דב אויערבאך שליט"א רב ואב"ד טבריה מספר: כאשר החל להתפשט ענין מעליות השבת אמר לו אביו רבינו זצ"ל, שיש לברר היטב היטב את מציאות הדברים בזה, ואם באמת מותר הדבר חייבים לפרסם הדברים. וזאת משום שהמון העם לא יעצרו עצמם

ב.

מעשה רב אודות שימוש במעלית שבת לצורך קיום מצוה דאורייתא

שימוש במעלית שבת. ואכן ירד רבינו זצ"ל² לבית הכנסת (ששם הוא בקומה תחתונה), וגם חזר ועלה למחלקה בה היה עליו לשהות בבית החולים, במעלית שבת המותקנת שם, כדי לקיים מצווה דאורייתא של שמיעת קריאת פרשת זכור. כל זאת כאשר הוא מלווה ע"י בנו הנ"ל.

בנו של רבינו זצ"ל, יבדלחטו"א הגאון רבי מרדכי שליט"א מספר מעשה רב, וגופא דעובדא הכא הוי: בשנת תשכ"ג שהיה רבינו זצ"ל בבית החולים הדסה בשב"ק פרשת זכור לאחר ניתוח קשה ולא היה ביכולתו בשום פנים ואופן לשמוע קריאת זכור כי אם אך ורק ע"י

1. עם כניסתו של הספר לדפוס במהדורתו הראשונה, וגם אחר הדפסת מהדורתו הראשונה, התווספו עדויות הנוגעות לדעת רבינו זצ"ל אודות השימוש במעלית בשבת (לעיל עמוד תשמ"ח), ואנו מביאים אותן בזה לתועלת הלומדים.

2. לגבי המעליות שהיו אז בשימוש הרי כתב רבינו זצ"ל (לעיל עמוד תשנ"א) שאין היתר הירידה בהם פשוט, ורק מדוחק השעה לצורך המצוה היתר כן.

ג.

היתר השימוש במעלית שבת שבפיקוח

העיד הרה"ג ר' שלמה צבי גוטמן שליט"א מירושלם (מח"ס דברי שלמה):
בשנת תשנ"ב לערך ביקר רבינו זצ"ל בביתו, הנמצא בבנין שמוקנת בו מעלית עם "פיקוד שבת" בפיקוח המכון מדעי טכנולוגי לבעיות הלכה בראשות הגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א³.
ובשהבחין רבינו זצ"ל בשלט של "פיקוד שבת" בפיקוח המכון וכו' שאלו האם אכן הנכם משתמשים במעלית זו ביום השבת. הגיב הנ"ל כשואל: איני יודע היאך ייראה הקידוש שלי בליל שבת אחרי העליה במעלית.
רבינו זצ"ל השיב נחרצות:
"לדעת, היתר השימוש במעלית כזו בשבת, פשוט הרבה יותר⁴ מאשר פתיחת דלת מקרר בשבת בשעה שפועל⁵ המנוע!".

3. בשנת תשמ"ד יצא לאור ספר "מעליות שבת" של הגאון ר' לוי יצחק הלפרין, על ידי המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה. בספר זה קיים תיאור מפורט של המעליות השונות, הבעיות שבהן ודרכי הפתרון שהוצעו להן על ידי המכון. בספר זה קיימים פרקים שעוסקים בשקילת הנוסעים שמתבצעת באופן אוטומטי עם כניסת הנוסעים למעלית, ושם (פרק ט"ו עמוד קפ"ג) מפורש כי: "ברוב המעליות קיימים מתקני שקילה חשמליים", ומתוארים שם מתקני שקילה שונים, ושם (פרק ט"ז) מתוארות דרכי פתרון שונות לבעיות השונות שקיימות בסוגי מעליות שונים. אין ספק שספר זה היה לנגד עיניו של רבינו זצ"ל. ומשום כך ברור שכאשר אמר מה שאמר בשנת תשנ"ב, היה זה אחרי שהכיר גם בעיה זו.
4. לעיל בשער עשירי (עמוד תשמ"ט ד"ה וחושבני) ביאר רבינו זצ"ל שהנכנס למעלית אינו עושה בשעת כניסתו שום מעשה, ורק אחרי היותו במעלית, כאשר הבלם של המעלית משתחרר באופן אוטומטי, יתכן ולכובד האדם תהיה השפעה על נורות להט חשמליות, ולדעת רבינו זצ"ל שם אין זה נחשב למעשה כלל (עכ"פ לענין שבת), עיי"ש. ונראה שלכך התכוון רבינו זצ"ל בדבריו כאן, שהדבר קל הרבה יותר מפתחת מקרר. ואמנם בסוף דבריו (שם עמוד תשנ"א) הסתייג רבינו זצ"ל מעט מן ההיתר בירידה במעלית, וכתב: "לכן נראה דאין למחות במי שנוהג להקל גם בירידה", אך באמת דברי רבינו זצ"ל התייחסו למעלית שליוורד בה יכולה להיות השפעה על נורות הליכון. אך למעשה במעליות המשוכללות יותר שנבנו בפיקוח, הענין תוקן (ובהתאם להמלצת רבינו זצ"ל הנזכרת שם בסוף דבריו), ולכן בשנת תשנ"ב ניסח רבינו זצ"ל את תשובתו לשואל הנ"ל כפי שהשיבו. (וראה עוד בענין מעלית שבת להלן ב"קרני אורה" עמוד תתר"ט ואילך).

ועוד יש להוסיף על כך, שרבינו זצ"ל אמנם לא החשיב את השפעת האדם בכובדו על המעלית, כמעשה שאסור לעשותו בשבת. אך כפי שהתבאר לקמן (קרני אורה פרק שמיני עמוד תתק"ה) בנקודה זו היתה לרבינו זצ"ל מחלוקת עם הגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א. מובן אם כן שבמעליות שבת שמערכת הפיקוד שלהן תוכננה על ידי המכון הנ"ל, לא הסתמכו על קולא זו, אלא יצרו מצב שבו כל המתגים והחיישנים שלאורך פיר המעלית הם סוגים מסויימים של מפסקי גרמא, שלפי דעת הרב הלפרין אין בהם איסור כלל. ומשום כך לדעת רבינו זצ"ל היה ענין השימוש במעלית שכזו קל הרבה יותר. (עיי' אודותיהם להלן הערה 7).

5. הדגשה זו שההיתר הוא הרבה יותר קל מאשר פתיחת מקרר בשעה שהמנוע פועל צריכה ביאור

היתר השימוש הוא משורת הדין

^{103 4027} בשולי הדברים ראוי לציין כי אחד הנכדים של רבינו זצ"ל, שדיבר עמו בענין וגם לו השיב רבינו זצ"ל להיתר. חזר ושאל הנכד את רבינו זצ"ל ומה בדבר "ההרגש". (און וואס איז מיט די געפיל). על כך אמר רבינו זצ"ל: השבתיך מצד שורת הדין, ואילו ההרגש הריהו דבר המסור ללב ואין בזה הוראה קבועה.

103 4027

כפי שהתבאר לעיל (מאמרים ותשובות שער חמישי עמוד תר"ב), דעת רבינו זצ"ל היתה שבפתיחת דלת המקרר בשעה שהמקרר פועל ודאי אין שום איסור, משום שהפותח את הדלת אינו גורם לשום שינוי במצב הקיים, והוא רק דוחה את הזמן שבו המקרר יכבה.

^{103 4027} לאור זאת קשה להבין כיצד אמר רבינו זצ"ל, שהכניסה למעלית היא קלה יותר. אולם באמת יש מקום לשאול גם על פותח דלת בשעה שהמקרר פועל, שאמנם אין הוא גורם בפתיחתו לשום פעולה חדשה, והוא באמת דומה למי שסוגר את הדלת על מנת שהרוח לא תכבה את הנר, אך מכל מקום כאשר הוא חוזר וסוגר את הדלת, לכאורה יש לומר שהוא גורם להקדמת ההפסקה של פעולת המקרר.

רבינו זצ"ל התייחס לשאלה זו באופן עקיף בדבריו לעיל (שם ענף ב' עמוד תרי"ג) שם קבע כי אין כלל איסור גרמא בעשיית פעולה של גרמא הנוגעת לדבר שעדיין לא התחיל. ולכן לדעתו מותר לשנות את הטמפרטורה של המקרר על ידי שינוי המווסת, במצב שבו הוא גורם כיבוי לפני שבוצעה הדלקה (וציין שם שכעין זה אפשר גם לפעול בנוגע להדלקת חשמל. וכך קודם שהחשמל כבה, מותר לגרום לכך שאחרי שיכבה בזמן המיועד, יחזור וידלק. וגם חזר על כך בהרחבה לעיל (שער ששי סי' ב' מכתב ג' עמוד תרנ"ד)).

היתר זה, שייך גם בנוגע לסגירת הדלת של המקרר הפועל, כי הקור שאותו ייצור המקרר אחרי סגירת הדלת הוא עדיין דבר שלא בא לעולם, ורק אחרי שיבוא אותו קור, תתבצע גם פעולת התרמוסטט שתקדים את כיבוי המקרר.

בפועל חלק מן הפעולות שקיימות במעלית (בנוגע למנגנוני השקילה, ועוד) מבוסס על שימוש בעקרונות דומה.

המשך לשער עשירי

סימן י"ד

בענין השימוש בעגלת נכים חשמלית בשבת

כתב בספר נשמת אברהם (חלק ה' עמ' רכ"ט): ואם היא עגלה חשמלית⁶ המיוחדת לשבת, המופעלת על ידי "מפסק גרמא"⁷ או המופעלת בשעה מסוימת ע"י

6. יש להבהיר כי מהמשך הדברים בספר שם ברור שההיתר של רבינו זצ"ל נוגע רק למנגנון שגורם לתנועה של עגלת הנכים, ואין הוא נוגע למערכת האורות שמותקנת בעגלה שכזו, ואשר תפקידם למנוע פגיעה בעגלה בנסיעה בלילה. וזאת משום שבהדלקת נורות ליבון יש איסור דאורייתא.

ההבדל בין עגלת נכים – לעומת שימוש בקלנועית בשבת

ועוד יש להדגיש, כי בספר נשמת אברהם שם, לא נגע בשאלה של הפעלת קלנועית עם פיקוד שבת, ובאמת לגופו של ענין יש הבדל הלכתי בין קלנועית לעגלת נכים. כי עגלת הנכים משמשת כמעט תמיד רק בני אדם שמוגדרים כחולה ממש שחז"ל הקילו בו באמירה לנכרי, ויש פוסקים שמקילים לגביו בעוד סוגי שבות - אך לעומתה הקלנועית משמשת בדרך כלל לבני אדם שמוגדרים באותה שעה כבריאים (והם מהלכים בשוק על משענתם), אלא שיש להם קשיים בהליכה ממושכת מחמת בעיית בריאות ברגלים, או חשש להתקפי לב חוזרים אם יעשו מאמץ גדול, ומשום כך היא משמשת אותם לנסיעה על הכביש למרחקים גדולים יחסית, ככלי רכב זעיר לכל דבר, ומשום כך מסתבר שיש בהפעלתה משום עובדין דחול.

ועוד יש לציין, כי בהיות הקלנועית כלי רכב הנוסע גם על הכביש, יש לה גם זקוק להאיר את הדרך, ואורות איתות למקרה של פניה ימינה ושמאלה, שבהם משתמשים גם כשנוסעים בה ביום.

7. להלן בקרני אורה (פרק שנים עשר ענף ה' הערה 103 עמוד תתקפ"ח) התבארה דעת הגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א, שאין איסור לגרום בשבת לפעולה שיש בה מלאכה, אם כל המרכיבים שיוצרים את הפעולה קיימים ועומדים ופועלים, ורק דבר צדדי מונע את אותה פעולה מלהתפעל. וכדוגמא לדבר הזכיר את הדין שנאמר בנוגע לנר של שמן שעומד ברוח, אשר הרוח למעשה מקטינה בו את הלהבה, ועם כל זאת הדין הוא שמותר לאדם לסגור את הדלת בפני הרוח, אף על פי שפעולתו גורמת לכך שהלהבה תגדל בהעדר הרוח המפריעה לה. (ועי"ש במה שכתבנו להשיב על הדברים).

על פי עיקרון זה נבנו במכון הטכנולוגי לבעיות הלכה מיני מפסקים חשמליים, שבהם מתקיים מצב שפעולה כביכול שואפת להתפעל, ודבר אחר מונע אותה מלהתפעל, ופעולת המיתוג אינה פעולה במגעים החשמליים, אלא בהסרת מונע.

כך למשל ניתן לתאר מפסק שיש בו שני מגעים קפיציים שמחמת הקפיציות שלהם הם שואפים לגעת זה בזה וכך להעביר זרם. אולם אלקטרומגנט חזק מושך את אחד המגעים ומפריד אותו מחברו. מי שישים מחיצה של ברזל בין האלקטרומגנט לבין המגעים, יבטל את ההשפעה של האלקטרומגנט, וכך מחמת הקפיציות של המגעים ייפגשו שני המגעים והזרם יעבור. לדעתו של הגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א, יצירת חיבור חשמלי בשבת באופן שכזה, קלה מפעולת גרמא רגילה, והיא מותרת אפילו שלא